

*„Új könyvtár virul itt,
tele rendbe rakott tudománnyal.
Fontos, hogy mindent nyitva találj odabent.”*

Tudomány és kutatás a Klimo Könyvtárban

A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 13.

*„Új könyvtár virul itt, tele rendbe rakott tudománnyal.
Fontos, hogy mindent nyitva találj odabent.”*

TUDOMÁNY ÉS KUTATÁS
A 240 ÉVES KLIMO KÖNYVTÁRBAN

A 2014. október 16–17-én rendezett jubileumi
tudományos konferencia tanulmányai

Szerkesztette:
Dezső Krisztina – Molnár Dávid – Schmelczer-Pohánka Éva

Pécs, 2016

A kötet megjelenését támogatta:

Pécsi Egyházmegye

Pécsi Tudományegyetem

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont

Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont

Borítóterv: Gergely Zsuzsanna

Olvasószerkesztő: Fekete Ágnes

Kiadja a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont
és a Pécsi Egyházmegye.

Felelős kiadó: Dr. Fischerné Dr. Dárdai Ágnes és Dr. Udvardy György

Nyomdai előkészítés: Virágmandula Kft.

Felelős vezető: a Kft. ügyvezetője
www.mandulavirag.hu

ISBN (print): 978-963-429-059-9

ISBN (pdf): 978-963-429-063-6

ISBN (epub): 978-963-429-060-5

ISBN (mobi): 978-963-429-061-2

ISBN (html): 978-963-429-062-9

ISSN: 1587-5202

© Szerkesztők és szerzők

© Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont

© Pécsi Egyházmegye

TARTALOMJEGYZÉK

Ajánló (Dr. Fischerné Dr. Dárdai Ágnes).....	7
Köszöntő (Dr. Udvardy György)	9
KÖNYVTÁRTÖRTÉNET – A PÉCSI KÖNYVKULTÚRA A 18–19. SZÁZADBAN.....	11
Monok István: A könyvtárak nyilvánossága a 16–18. században.....	13
Schmelcz-Pohánka Éva: „Mennyire szép odabent! Mily nagy a hírneve kint!” A pécsi püspöki bibliotéka alapításának korabeli ismertetései és recepciói.....	25
H. Simon Katalin: A Szombathelyi Püspökség szerepvállalása Szombathely kulturális életében a 18. század végén.....	47
Kocsis Éva: Mátyás Flórián kutatásai és könyvtára Pécsen.....	61
Gergely Zsuzsanna: Illustrationes – Régi könyves metszetgyűjtemény	89
OKTATÁS- ÉS MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET	97
F. Dárdai Ágnes: Pécsi vonatkozású történelemtankönyvek a Pécsi Püspöki Joglyceumban (1865–1922).....	99
Egyed Emese: A fegyelmezett világ munkása. Daniele Concina a színjátszás veszedelméről.....	113
Boda Miklós: Az Erzsébet Tudományegyetem Könyvtára Balogh Károly (1879–1944) irodalomtörténész és műfordító életében....	129
JOG- ÉS HADTÖRTÉNET.....	147
Kiss Gábor: A 19–20. század kánonjogi műveltsége Pécsen	149
Pókecz Kovács Attila: Huszty István <i>Jurisprudentia Practicájának</i> hatása a 18. századi jogi oktatásra.....	163
Tegzes Ferenc: A <i>Világháború Heti Postája</i> képanyaga. Egy újabb érték a Klimó Könyvtár kincses ládjából.....	177
IRODALOMTUDOMÁNY.....	199
Maczák Ibolya: A méhkirálynő édes uralma. Esterházy Krisztina Jozefa felett mondott temetési beszéd a Klimó Könyvtárban.....	201
Nagy Imre: Az Olvasó, a Cenzor, a Könyvek és „egy gonosz lelkű Pap” (Szerzői szerepek Alexovics Vazul A ‘Könyvek’ Szabados Olvasásáról című könyvében)	209
Hartvig Gabriella – Jankovits László: A bárd és a magyarok. Michael Denis <i>Protepticónja</i> a Klimó Könyvtárban.....	217
A KLIMO KÖNYVTÁR TÖRTÉNETÉHEZ KAPCSOLHATÓ SZEMÉLYEK	243
Borsy Judit: Koller József nagyprépost francia kapcsolatai. Francia levelek a Klimó Könyvtárban.....	245

Hencz Enikő: Mit ajánlhatott Dobai Székely Sámuel Klimó György pécsi püspöknek? Dobai Székely Sámuel könyvtárának kínálata.....	267
T. Papp Zsófia: Agyich István kéziratos versei a Klimó Könyvtárban. <i>Ille vir est, quem Phoebus amat, cui Pallas amica est</i>	277
TÖRTÉNETTUDOMÁNY.....	321
Nagy János: Baranya vármegye követei az 1751. évi országgyűlésen	323
Vitári-Weber Adrienn: Egy főpapi magángyűjteménytől a (nyilvános) múzeum felé. A pécsi püspöki könyvtár numizmatikai gyűjteménye a kezdetektől 1918-ig	335
A KÖTET SZERZŐI.....	385

Mit ajánlhatott Dobai Székely Sámuel Klimo György pécsi püspöknek?

Dobai Székely Sámuel könyvtárának kínálata*

Dobai Székely Sámuel jelentőségéről sokat értekeznek a szakirodalom. Műgyűjtői tevékenysége azonban még nem kellően feltárt, saját művet pedig nem írt (összesen egy művét ismerjük, ez is fordítás).¹ Jelentősége gyűjteményében és ezzel összefüggően abban mutatkozik meg, hogy számos tudományos munkához szolgáltatott forrásokat. A kor különböző tudományterületeken működő tudósai biztos számíthattak segítségére, ha írott forrásokra volt szükségük kutatásaikhoz.² A művek jelentős része saját tulajdonában volt.

Az alábbiakban a Dobai Székely-gyűjteményt feltérképező kutatás újabb adalékaként Dobai Székely Sámuel egy kéziratokat felsoroló könyvjegyzékét részletesen ismertetem. Emellett Pécsre került könyvveiről szintén írok.

Dobai Székely Sámuel gyűjteménye első darabjait már az 1730-as években megszerezte. Ekkoriban (pontosan 1731-ben) került a birtokába az a Rozsnyai-kézirat is, amelyet ma a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában őriznek.³ A kialakuló gyűjtemény egyes darabjai lehettek családi hagyatékok, ezenfelül 1741 és 1753 között, külföldi katonaévei alatt, tovább bővítette könyvtárát.⁴

Kaprinai Istvánnak 1768. június 30-án küldött levelében⁵ saját, mintegy 45 éven át tartó munkája gyümölcsének tartotta egyedülálló gyűjteményét, amelyet az 1760-as években az idősödő Dobai Székely többeknek eladásra kínált. Könyvtárát egyben kívánta eladni, Koller József közvetítésével Klimo György pécsi püspök is a lehetséges vevők között volt. A gyűjtemény eladásának egyik kísérlete Koller József és Dobai Székely 1769 és 1771 közötti levelezésében követhető nyomon.⁶ Ezzel párhuzamosan Kaprinai Istvánnal és másokkal is levelezett az ügyben.⁷

Kéziratai között eredeti művek és másolatok egyaránt megtalálhatók voltak. Dobai Székely maga is többször készített tudós barátai kérésére nyomtatványairól,

* A tanulmány az OTKA K 100446. számú pályázat támogatásával készült.

¹ A fordítás kézírata az Országos Széchényi Könyvtárban található. (OSZK Kt. Quart. Hung. 271.) A mű kiadása: DOBAI 1759.

² Dobai Székely Sámuel jelentőségéről ír SZELESTEI 1989. 86.; SZELESTEI 2003. 160.; SZELESTEI 2007. 79.

³ A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában található Dobai gyűjtemény: MNL OL P 1890, A Forgách család gácsi ága, Vegyes iratok, 1-8. A Rozsnyai kézirat lelőhelye: MNL OL P 1890, A Forgách család gácsi ága, Vegyes iratok, 6. A kézirat megszerzéséről ír: SZABÓ 2007. 77-86; ismerteti KOMLOVSZKI-S. SÁRDI 2000. 545-546.

⁴ A katonaévek alatt történt gyűjtésről ír: SZELESTEI 1989. 86-87.

⁵ A levél szövegkiadása: M. HORVÁTH 2009. 82.

⁶ A Dobai Székely-Koller levelezéséről írnak: SZELESTEI 2003. 77-87.; HENCZ 2012. 171-184.

⁷ A Kaprinai levezéséről ír: M. HORVÁTH 2009. 11-13.

kéziratairól másolatokat, és ha ismert olyan, a gyűjteményből hiányzó anyagot, mellyel segíthetett, előfordult, hogy könyvtárak, levéltárak irataiból másolt. Dobai Székely ugyanúgy kapott kortársaitól eredeti műveket vagy arról készült másolatokat, emellett régebről fennmaradt másolatok szintén birtokában voltak. Gyűjteményében lehettek olyan művek, amelyeknek eredetijét már régebben eladta, esetleg elajándékozta, így az 1760-as évek végére, amikor könyvtárát egyben kívánta eladni, voltak olyan kéziratok is, amelyeknek már csak a másolatban maradtak a birtokában.

Anyaggyűjtésében elsődlegesen arra törekedett, hogy könyvtárát hungarikumokkal gyarapítsa. Több alkalommal cserélt értékes, ám nem magyar vonatkozású műveket magyar anyagokért. E megfontolásból adhatott el Kazzai Sámuel debreceni patikusnak egy Erasmus jegyzetekkel ellátott Horatiust,⁸ valamint Cicero *Tusculanae disputationes*-ének egy olyan példányát, amely Morus Tamás kezének tulajdonított bejegyzéseket tartalmazott.⁹ Kaprinai Istvánnak három külföldi, 16. századi könyvritkaságát (Pomponius Mela *De situ orbis tres*¹⁰ című könyvét, Petrus de Aliacus *Uberrimum Sphere mundi*-ját¹¹ és Jacobus Mazochius *Epigrammata antiqua*-ját)¹² említette, amelyet Bél Mátyás *Notitiá*-iéért¹³ és Schwandtner *Scriptores*-éért¹⁴ akart elcserélni.¹⁵

A tudósok gyakran könyvek cseréjével is segítették egymást. A Klimó püspöknek való eladásnál Dobai Székelynek többek között Benczúr József közvetített, Kazzai Sámuelnek és Domokos Lajosnak pedig fontos szerepe volt a debreceni értelmiségekkel folytatott adás-vételnél vagy adatok szolgáltatása ügyében. Sinai Mikós és Dobai Székely levelezéséből tudjuk, hogy a végül a pécsi püspökség tulajdonába került *Nyírkállói-kódexet* (másik nevén *Magyi-kódex*)¹⁶ Sinai szintén kérte értékes adatai miatt, Dobai Székely pedig a Debreceni kódex iránt érdeklődött.

Műgyűjteményének kutatásához levelezése és küldött könyvjegyzékei egyaránt nagy segítséget nyújtanak. Hagyatéka szétszóródott, nagy része az Országos Széchényi Könyvtárban, valamint az Evangélikus Országos Levéltárban található. Emellett összesen hat tételről tudható biztosan, hogy még Dobai Székely Sámuel életében Pécsre kerültek.¹⁷ Ezek a Pécsi Egyházmegye őrzésében ma is fellelhetők.

Dobai Székely kortárs tudós férfiakkal való levelezése értékes kiegészítés a jegyzékek vizsgálatához. Az egymásnak író felek többször említettek, esetleg cseréltek olyan műveket, amelyek a felsorolásokban nem szerepeltek. Több kortársá-

---

⁸ A jegyzetek nem Erasmustól származnak. (lásd ILLIK-MACZÁK 2007. 76.)

⁹ Az adás-vételről ír SZELESTEI 1979. 427.

¹⁰ MELA 1518.

¹¹ ALIACUS 1508.

¹² MAZOCHIUS 1521.

¹³ BÉL 1735–1746.

¹⁴ SCHWANDTNER 1746–1748.

¹⁵ Az említett levél szövegkiadása: M. HORVÁTH 2009. 63–64.; Dobai Székely hungarikumgyűjtéséről ír SZELESTEI 1989. 87.; a debreceni értelmiségekkel való levelezésről ír SZELESTEI 1979. 417–443.; ILLIK 2006.; ILLIK-MACZÁK 2007. 7–14.; a Dobai Székely–Kazzai levelezésről ír ILLIK 2006. 124–127.

¹⁶ Továbbiakban *Nyírkállói-kódex*. A kódex történetéről részletesen ír POHÁNKA 2006.

¹⁷ A Pécsre került kéziratokról ír: SZELESTEI 2000. 117–124.; SZELESTEI 2010. 153.; HENCZ 2012. 177.

val folytatott levelezése feldolgozott formában is olvasható,¹⁸ a témáról többen írtak.¹⁹ Az eddig általam vizsgált levelek közül a kéziratgyűjteményt illetően fontos adatokat közöl a Kollár Ádám Ferencsel, Kaprinai Istvánnal, Koller Józseffel, Cornides Dániellel folytatott levelezés.

A Koller Józseffel való levelezésről egy korábbi konferenciakötetben én is részletesen írtam.²⁰ A levélváltásokból kiderül, mely művek kerültek Dobai Székely gyűjteményéből a Püspöki Könyvtár tulajdonába. A tudós eszmecsere Koller művéhez való segítségnyújtás mellett a püspök számára küldött művekről is hírt adott (Koller József püspökségtörténetéhez fontos anyagokat kapott Dobai Székelytől ez időszak alatt). A készülő mű számára különösen fontos volt a *Nyírkállói-kódex*, amelyet Koller József később többször lejegyzett, mint forrást, akkor már a Pécsi Püspöki Könyvtár tulajdonaként említve. Dobai Székely Sámuel a birtokában lévő más könyvekről is írt, említette például Sylvester János *Újtestamentumát*,²¹ valamint egy 1544-ben írt, magyar nyelvű *Graduálét*. (Utóbbi a Kollernek küldött könyvjegyzékben is leírt tétel.)²²

A Kaprinai-levelezésben szintén jelen van a tudós anyaggyűjtés célja az eladási szándék mellett. Dobai Székely Koller és Kaprinai történeti művéhez egyaránt szolgáltatott anyagokat. Kaprinai István számára a később Pécsre került *Nyírkállói-kódex*ből készített 55 tételes okiratjegyzéket mellékel, és említette gyűjteményének értékes kéziratossá vagy nyomtatott darabjait. A Kollár Ádám Ferencsel való levelezés sokat segít a gyűjteményben megvolt diplomák azonosításában: Dobai Székely többször küldött oklevelekről másolatot Kollár számára.

A Cornides Dániellel folytatott levelezés nagy részét (a Dobai Székely Sámuel által írt leveleket) az Országos Evangélikus Levéltárban őrzik.²³ Az idősödő eperjesi kapitány²⁴ Cornidesnek is írt gyűjteménye kéziratossá vagy nyomtatott köteteiről. A levelezés a küldött könyvjegyzék miatt is kiemelten fontos. (Természetesen a levelezésben egyéb témák – például metszetekkel vagy numizmákkal kapcsolatos adatcsere – szintén hangsúlyos szerepet kaptak.)

A Dobai Székely Sámuel által összeállított jegyzékek vizsgálata fontos része a gyűjteményt feltérképező munkának. Levelezésében eltérő szándékkal küldött gyűjteményéből szemezgető felsorolást, számos ilyen maradt fenn. Gyakori volt a különböző tematika szerinti összeállítás, így tudunk szepesi tárgyú jegyzékéről, Cornidesnek pedig elsősorban a protestáns vonatkozású könyveit tüntetett fel. Fennmaradtak olyanok is, amelyek a tudós anyaggyűjtést, vagy egy-egy történeti

¹⁸ Kiadások: SOÓS 2000.; M. HORVÁTH 2009.; SZELESTEI 1993.; ILLIK-MACZÁK 2007.

¹⁹ A Cornides Dániellel való levelezésről SZELESTEI 2010. 153–155. A Kaprinai Istvánnal való levelezésről: M. HORVÁTH 2009. 11–13. A Kollár Ádám Ferencsel való levelezésről: SOÓS 2000. Koller Józseffel folytatott levelezésről: SZELESTEI 2003.; HENCZ 2012.

²⁰ A konferencia előadásából megjelent tanulmány: HENCZ 2012.

²¹ SYLVESTER 1541. RMNy I 49.

²² A Graduáléről ír SZELESTEI 2003. 84.; DOBSZAY 1982.

²³ Dobai Székely Sámuel Cornides Dánielnek küldött levelei: EOL AGE V. 36. 3; Cornides Dániel Dobai Székely Sámuelnek küldött levelei: OSZK Kt. Quart. Lat. 784/I, ff. 130–136.

²⁴ Dobai Székely Sámuel nyugalmazását követően, 1753-tól Eperjesen telepedett le.

mű elkészültét segítették (itt a jegyzék tartalmát mindig meghatározta a készülő munka témája). Az eladás szándékával is többször mellékelte leveleiben könyvjegyzéket, valamint egy-egy vásárlásról is maradtak fenn listák. A jegyzékek mindig válogatások voltak. Ugyanazon nyomtatványok vagy kéziratok a témától és szándéktól függően, természetesen több helyen is megjelentek. A továbbiakban Dobai Székely jegyzékei közül három, a pécsi anyaggal is összefüggésbe hozható kéziratokat felsorolót ismertetek.

Koller Józsefnek 1771. június 9-én egy tizenhét tételből álló, latin nyelvű könyvjegyzéket küldött. A Klíma Könyvtárban Kollernek a jegyzékről készített másolata is megtalálható.²⁵ Lejegyzett benne öt diáriumot, formuláskönyvet, jogi tárgymutatót, levélgyjűteményeket, ostromleírásokat, útleírást, az említett *Graduálét*, valamint a *Sebes agynak késső sisak* című versgyűjteményt.²⁶ A jegyzéken szereplő kéziratok közül az említett versgyűjteményt az Országos Széchényi Könyvtárban, Jankovich Miklós gyűjteményében őrzik,²⁷ Rozsnyai Dávid és Komáromi János diáriumának Dobai Székelyhez köthető darabjai a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában és az Országos Széchényi Könyvtárban is megtalálhatók.²⁸ Komáromi János naplójának egy Dobai Székely által 1762-ben másolt darabját őrzik OSZK-ban.²⁹ (A kötet elején magyarul, a végén latin nyelven olvasható, hogy ő volt a másoló.) Ennek Dobai Székely birtokában volt eredeti változata a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában található.

Cornides Dánielnek 1775. június 12-én küldött egy 45 tételből álló felsorolást.³⁰ Kéziratok műveket tartalmaz, többségében 16. és 18. század közötti levelekből és naplóiból készült válogatás. Leír még történeti műveket, oklevélgyjűjteményt, a szepességi 24 város testvérület anyakönyvmásolatainak gyűjteményét, de törvénycikkelyt, szabálykönyvet is. Az eddig megtalált darabok nagy része ma az Országos Széchényi Könyvtárban, valamint az Evangélikus Országos Levéltárban található.

Az Evangélikus Országos Levéltárban öt olyan másolatot őriznek, amelyek eredetije vagy másolata a Cornides Dánielnek küldött jegyzékben fel lett tüntetve. Itt őrzik I. Ferdinánd szekretáriusának levélmásolatát és vele egybekötve az úgynevezett *Lócsei krónika* (másik nevén *Cipszer krónika*)³¹ egy 1719-es másolatát,³² Mária Terézia Barkóczy Ferenchez írt levelének másolatát,³³ Schmall András *Adversariá-*

---

²⁵ PEK TGYO Kt. 67043 = Ms. 507, ff. 71–73.

²⁶ A versgyűjtemény kéziratának mai őrzési helye: OSZK Kt. Oct. Hung. 69. Vö. STOLL 1963. 51. A versgyűjteményről részletesen ír FAZEKAS–JUHÁSZ 2004. 267–291.

²⁷ A Rozsnyai és Komáromi kéziratokról Dobai Székely birtokában volt másolatok találhatóak az Országos Széchényi Könyvtárban. A Rozsnyai kézirat mai lelőhelye: OSZK Kt. Fol. Hung. 656; a Komáromi kézirat mai lelőhelye: OSZK Kt. Fol. Hung. 30. A versgyűjtemény mai őrzési helye: OSZK Kt. Oct. Hung. 69.

²⁸ A Komáromi diárium mai őrzési helye: MNL OL P 1890, A Forgách család gácsi ága, Vegyes iratok, 5.

²⁹ OSZK Kt. Fol. Hung. 30.

³⁰ EOL AGE V. 36. 3, ff. 147.

³¹ Továbbiakban *Lócsei krónika*.

³² EOL AGE V. 82.

³³ EOL AGE V. 43, ff. 84–103.

jának két másolatát,³⁴ valamint Michael Pohl superintendens levelének másolatát.³⁵ Dobai Székely Sámuelre vonatkozó utalást azonban a négy kötet közül egyelőre csak a *Lócsei krónikát* és Ferdinánd szekretáriusának levelét tartalmazó kolligátum-kötetben találtam.³⁶

Az Országos Széchényi Könyvtárban tizenkét kéziratot őriznek, mely a jegyzékben szerepel. Itt őrzik az imént említett anyakönyvmásolat gyűjteménynek egy 1766-os másolatát,³⁷ ezt részben Dobai Székely Sámuel írta le.³⁸ Az Országos Széchényi Könyvtárban található még Konrád Sperfogel *Diarium*-ának két másolata.³⁹ Az egyik Dobai Székely Sámuel által készített, a *Sperfogel-napló* egy részét tartalmazza. A másik itt található kézirat teljes, benne Nagy Gábor széljegyzetei és megjegyzései olvashatók. A bejegyzés szerint hozzá 1879-ben került mű, annak meglevő változatairól szintén ír, említve többek között Dobai Székely kivonatos másolatát is.

Az OSZK-ban található még Xylander (Holtzmann) István *Historiá*-jának Dobai Székely által készített másolata (a kézirat elején és végén egyaránt megjegyezte: a másolatot ő készítette),⁴⁰ és itt őrzik Buchholtz György *Montium Carpathicorum* című kéziratát.⁴¹ Kérdéses a feltevés, hogy a kézirat Fischer Dániel kézírása volna, ez más Fischer kézirattal összehasonlítva nem állítható biztosan. A kéziratot Kulcsár Péter *A magyar történeti irodalom lelőhelyjegyzéke a kezdetektől 1700-ig* című kézikönyve⁴² Fischer általi másolatként tartja számon. Idősebb Buchholtz György naplójának egy kéziratosa, Dobai Székely általi másolata Kulcsár Péter kézikönyve szerint szintén az Országos Széchényi Könyvtárban található. A felsorolás jelzetet nem ad, a kéziratot egyelőre nem sikerült azonosítanom.⁴³ A mű eredetije a Késmárki Líceumban található.⁴⁴ Huszti András *Wajwodae Transylvaniae* című műve a jegyzékben említett vármegyei (főispáni) névjegyzékkel⁴⁵ együtt másolatban szintén itt található. A szöveg Dobai Székely Sámuel másolata, ezt szövegbeli megjegyzése is alátámasztja.⁴⁶

³⁴ EOL AGE V. 34. és EOL AGE I. e. 11.

³⁵ EOL AGE V. 44, ff. 212–221.

³⁶ Az Evangélikus Országos Levéltár átmeneti zárva tartása miatt ezekről a kéziratokról a kutatás jelen fázisában még nem sikerült egyértelműen megállapítanom, hogy valóban Dobai Székelyhez köthetők volnának.

³⁷ OSZK Kt. Fol. Lat. 3169.

³⁸ „*Excerpta ex tabulario seu matricula fraternitatis viginti quatuor Regalium Scepusiensium per Georgium Moller quodam concinnata (1528–1544) ac per Samuelem Székely de Doba 1766 extracta.*”

³⁹ OSZK Kt. Fol. Lat. 430. és OSZK Kt. Fol. Lat. 3108.

⁴⁰ OSZK Kt. Fol. Lat. 363.

⁴¹ „*Montium Carpathicorum comitatus Scepusiensis descriptio*”. A kézirat lelőhelye: OSZK Kt. Quart. Lat. 258.

⁴² KULCSÁR 2003.

⁴³ A mű kiadása: WEBER 1904.

⁴⁴ A lelőhelyről lásd KULCSÁR 2003. 97.

⁴⁵ OSZK Kt. Fol. Lat. 3979.

⁴⁶ „*Ex manuscripto Danielis Cornides Professoris Linguarum Occidentalium in illustri collegio Reformatorem Claudiopolitano, dum mensibus Augusto et Septembri MDCLXIII me Eperiessini visitaverat, exscripsit Samuel Székely de Doba memoriae Caussa, cum subsequenti Catalogis.*”

Az Országos Széchényi Könyvtárban őrzik még Richwaldszky György kanonok *Vexatio dat intellectum* című művét, egy kolligátumban Kollár Ádám Ferenc *Adversariá*-jával, és más, a jegyzékben nem felsorolt, egyéb művek másolataival.⁴⁷ A kézírást megvizsgálva kétséges, hogy Dobai Székely másolta volna, rá vonatkozó megjegyzést ebben a kötetben nem találtam.

Egy Rákóczi szabadságharcra vonatkozó kolligátumkötetben található Ráday Pál *Descriptio*-ja, valamint Szirmay András *Dissertatio*-ja többek között a Szatmári békével kapcsolatos levelek és dokumentumok gyűjteményével. A Ráday-kézirat kivételével azonos a kézírás, az azonban itt is bizonytalan, hogy ki volt a másoló.⁴⁸ Pulay János Szatmári békéről szóló művéről az OSZK-ban egy másolatot őriznek, a Kovachich-kéziratok között Kovachich Márton György *Ad scriptores Minores Rerum Hungaricarum*⁴⁹ kéziratos kötetében lelhető fel. Semmi nem bizonyítja, hogy a kéziratot a forrásgyűjtő Kovachich Dobai Székely Sámuel hagyatékából szerezte volna, erre vonatkozó megjegyzés a kötetben szintén nem található.⁵⁰ Itt őrzik még Rezik János *Theatrum Eperiense*⁵¹ című művének egy Dobai Székely birtokában volt autográf kéziratát,⁵² valamint egy erről készített másolatot.⁵³ Az első egy még letisztázatlan változat, egybekötve Dobai Székely Sámuel megjegyzéseivel, amelyben leírja, az eredeti kézirat az ő gyűjteményében volt, a másolat a tulajdonában volt eredetiről készült.

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában eddig összesen két Cornidesnél említett kéziratot találtam: a Koller-jegyzékben is leírt Komáromi János-diárium mellett itt őrzik még Joachim és Izrael Leibitzer sokat vizsgált naplóját.⁵⁴ Dobai Székely a Cornides Dánielnek küldött könyvjegyzékben is lejegyzte a később Pécsre került négykötetnyi diplomagyűjteményt.

Egy tizenöt tételes kéziratos jegyzék – a Kollernek küldöthöz hasonlóan – szintén az Országos Széchényi Könyvtárban található, Dobai Székely hagyaték iratai között lelhető fel. Többségében szepességi tárgyú kéziratokat tartalmaz.⁵⁵ Az eddig vizsgált könyvjegyzékek darabjai között vannak átfedések. A szepesi tárgyú jegyzék kéziratai mind szerepelnek a Cornidesnek küldött jegyzékben, de a Kollernek küldött válogatásban szintén van ismétlődés: Rozsnyai Dávid és Komáromi János naplója mindkettőben megtalálható, utóbbi a szepesi jegyzékben is szerepel.

---

⁴⁷ OSZK Kt. Fol. Lat. 370.

⁴⁸ OSZK Kt. Fol. Lat. 2549.

⁴⁹ A mű kiadása: KOVACHICH 1798.

⁵⁰ OSZK Kt. Fol. Lat. 140.

⁵¹ Rezik János *Theatrum Eperiense* művéről írt szakirodalom: MACZÁK 2008. 319–324. A műről részletes szakirodalmat közöl FILEP 2004. 87. A műről ismeretes, hogy Matthaeides Sámuel vásárolta meg. A kézirat Dobai Székely Sámuel birtokába a rokoni viszony folytán került: Matthaeides Sámuel leányát vette feleségül.

⁵² OSZK Kt. Quart. Lat. 2086.

⁵³ OSZK Kt. Quart. Lat. 350.

⁵⁴ A Leibitzer diárium mai őrzési helye: MNL OL P 1890, A Forgách család gácsi ága, Vegyes iratok, 7. A naplóról részletesen ír, ugyanitt részletes szakirodalmat közöl: SZABÓ 2007.

⁵⁵ OSZK Kt. Quart. Hung. 4104, ff. 178.

A következőkben részletesen áttekintem a Pécsre került köteteket. Klimó György pécsi püspök végül bizonyíthatóan a *Quadripartitum* című kéziratot,⁵⁶ a *Nyírkállói-kódexet*,⁵⁷ egy II. Ulászló kori formuláriumot,⁵⁸ négy kötet, összesen 266 diplomát tartalmazó diplomagyűjteményt (közismertebb nevén *Cimelion*),⁵⁹ emellett két nyomtatványt: a *Liszniai krónikát*,⁶⁰ és Temesvári Pelbárt: *Sermones de Sanctis*-át⁶¹ vásárolta meg Dobai Székely Sámueltól. A kötetek Pécssett a Klimó Könyvtárban és a Pécsi Egyházmegye őrzésében ma is megtalálhatók.⁶²

A végül Klimó György püspök által megvásárolt kéziratoss diplomagyűjtemény darabjaival Dobai Székely kortársainak számos alkalommal gyűjtött segítséget, a pécsi püspök vásárlását pedig többeknek is jelezte. Ennek kapcsán Cornides Dániel örömét fejezte ki aziránt, hogy a kötetek méltó helyre kerültek. Kaprinai Istvánnak Dobai Székely arról is írt, hogy reméli, éremgyűjteményét szintén Klimó püspök vásárolja meg.⁶³ Levelezőpartnereinek Dobai Székely 268 darab oklevelet említett, Koller József tartalomjegyzéke szerint azonban a kötetek összesen 260 oklevelet tartalmaznak. Ehhez tartozik még hat darab eredeti, török kori oklevél,⁶⁴ amellyel együtt a megvásárolt gyűjtemény összesen 266 tételből állt. A pontos szám megállapítását nehezíti, hogy a kötésből tizenhárom diploma hiányzik, a különálló török kori oklevelek egy része pedig szerepelhet Koller mutatójában. (Nem mindegyik oklevél kapcsán azonosítható, hogy valóban azt jegyezte le Koller.)

A kötetben kronologikus rendben következő oklevelek pontos másolatát Koller József végezte el. Ezek mindig az eredetik előtt olvashatók, Dobai Székely Sámuel rövid összefoglalásaival együtt. A gyűjteményben Klimó György ex librise található. Valószínű, hogy a gyűjtemény három kötetben érkezett Dobai Székely Sámueltól (így sorolta fel a Cornidesnek küldött jegyzékben, és más 18. század végi megemlékezést is ismerünk, amely három kötetéről szól).⁶⁵

A Mátyás korabeli *Nyírkállói-kódexet* Dobai Székely Sámuel néhol lapszéli jegyzetekkel látta el, ex librise megtalálható a kötetben. Az úgynevezett II. Ulászló kori kéziratoss formuláskötetben szintén vannak általa írt jegyzetek. A *Quadripartitum* című kéziratban Klimó György, valamint Dobai Székely Sámuel ex librise olvasható. Maga a kézirat több kéz írása, itt is találunk széljegyzeteket Dobai Székelytől. Az úgynevezett *Liszniai-krónika* Dobai Székely birtokában volt nyomtatott példányában később kiegészített darab: belőle egy terjedelmes rész hiányzik, ame-

⁵⁶ PEK TGYO Kt. CC.II.8 = Ms 8.

⁵⁷ Jelzet: DD.III.18 (Pécsi Egyházmegye)

⁵⁸ Jelzet: DD.III.19 (Pécsi Egyházmegye)

⁵⁹ Jelzet: AA.III.12–13–14–15 (Pécsi Egyházmegye).

⁶⁰ Jelzet: PEK TGYO KK U.IX.23. RMK I. 1421.

⁶¹ Jelzet: PEK TGYO KK NN.III.29. RMK III. 121.

⁶² A kötetek 2014-ben jubileumi kiállítás keretében a Klimó Könyvtárban megtekinthetők voltak.

⁶³ A levél szövegkiadása: M. HORVÁTH 2009. 95–96.

⁶⁴ Jelzet: PEK TGYO Kt. Ms 590.

⁶⁵ „De a legnevezetesebb, ami ezen bibliotékában vagy, egy három tomusból álló carthophylaceum, mely IV. Béla király idejétől fogva egész a mostani század elejéig mindenféle originális régi írásokat foglal magában. Ezek részint királyi donációk és mandátumok, részint testimoniális levelek, részint diétális akták; olyan diétáról is láttam egy nevezetes aktát, amelynek artikulusai nincsenek a *Corpus Juris*ban.” In: TELEKI 1805. 202–203.

lyet kézírással pótoltak. Látható, hogy néhol egész oldalakat, máshol az oldal már nem meglevő felét egészítették ki a betűtípust követő írásmóddal. A könyv Dobai Székely ex librisével ellátott, emellett a mű végén bejegyzésében ő tudósít arról, hogy a példányt 1752-ben szerezte meg. Temesvári Pelbárt *Sermones de sanctis*-ának példányában Klimo György püspök ex librise található, a mű töredékes vége Koller József kézírásával lett pótolva. A könyvet a *Quadripartitum* című kézirattal együtt küldte Dobai Székely Sámuel Klimo Györgynek.⁶⁶ A két mű még a többi megvásárolt anyag előtt érkezett Pécsre.

Kérdéses a *Forgách-kódex*⁶⁷ eredete. Csak Klimo György ex librise található a kötetben, Dobai Székely Sámuelre pusztán a jegyzetek utalhatnak, egyéb forrás nem támasztja alá a feltevést, miszerint az ő könyvtárából került Pécsre. Ezekről viszont más Dobai Székely-kéziratokkal összevetve nem mondható ki biztosan, hogy az ő megjegyzései volnának.

Felmerül a kérdés, hogy miért pont az említett anyagot vásárolta meg Klimo György pécsi püspök. Döntésében pénzügyi és eszmei okok egyaránt szerepet játszhattak. A Dobai Székely birtokában levő értékes és terjedelmes gyűjtemény megvásárlására Klimo püspök nem vállalkozott, a számára értékes darabokat válogatta ki. A végül megvásárolt kötetek között a legértékesebbek a kéziratok voltak. Ezek pécsi vonatkozása is fontossá tehetette őket Klimo számára.⁶⁸ Elsődleges lehetett a szándék, hogy saját gyűjteményét gyarapítsa, emellett, hogy Kollert püspökségtörténetének megírásában segítse.

A Rozsnyai-diárium egy Dobai Székelynek tulajdonított másolata az Országos Széchényi Könyvtárban található, benne Jankovich Miklós megjegyzésével, amely szerint a mű eredetijét más gyűjteményi darabokkal együtt egy bizonyos „Zbisko pétsi püspök” vásárolta meg Dobai Székelytől.⁶⁹ A megjegyzés valószínűleg Zbiskó József Károly tinnini püspökre⁷⁰ vonatkozik. Egy további kutatás, Zbiskó személyének részletes vizsgálata a témában is értékes adatokkal szolgálhat.

RÖVIDÍTÉSEK

EOL AGE	Evangélikus Országos Levéltár, Archivum Generalis Ecclesiae
MNL OLP	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, P szekció
OSZK Kt	Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár
PEK TGYO Kt	PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont, Történeti Gyűjtemények Osztálya, Kézirattár
PEK TGYO KK	PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont, Történeti Gyűjtemények Osztálya, Klimo Könyvtár

---

⁶⁶ Dobai Székely Sámuel Koller Józsefnek, Eperjes, 1770. június 9. (OSZK Kt. Quart. Lat. 1508, f. 23r.)

⁶⁷ Jelzet: PEK TGYO Kt. G.II.21. (Pécsi Egyházmegye)

⁶⁸ A kötetek pécsi vonatkozásáról: SZELESTEI 2010. 153.

⁶⁹ „Dobai Székely Samu nem gondoloán, hogy az eredeti példányját Rosnai Történeteinek magának tulajdonitattya, azt le irni kezdé, de alig ezen ennyihány leveleket abbul kiira; azonnal megegyezett annak tulajdonosával, és magának szerezven azt többi eredeti írásaival Zbisko Pétsi Püspöknek eladta.” (In: OSZK Kt. Fol. Hung. 656, f. 3v.)

⁷⁰ Zbiskó József Károly (1711–1774), tinnini püspök.

FORRÁSOK

- ALIIACUS 1508 ALIIACUS, Petrus de: *Uberimum Sphere mundi comme[n]tum intersertis etia[m] questionibus*. Parisiis, 1508.
- BÉL 1735–1746 BÉL, Matthias: *Notitia Hungariae novae historico-geographica*. I–IV. Tomus. Viennae, 1735–1746.
- DOBAI 1759 Hadi embernek oktatása, melyet magyar katonai fűjűségnek kedvéért rövid írásba foglalt [...] Felsőleges Ausztriai háznak hadi artikulussal együtt. Ford. DOBAI SZÉKELY Sámuel. Kassa, 1759.
- KOVACHICH 1798 KOVACHICH, Martinus Georgius: *Scriptores rerum hungaricorum minores*. I–II. Tomus. Buda, 1798.
- MAZOCHIUS 1521 MAZOCHIUS, Iacobus: *Epigrammata antiquae urbis cautum edicto Leonis X*. Romae, 1521.
- MELA 1518 MELA, Pomponius: *De situ orbis tres, adiectis Joachimi Vadiani in eosdem scholiis addita quoque in Geographiam catechesi: et Epistola Vadiani ad Agricolam digna lectu*. Viennae, 1518.
- SCHWANDTNER 1746–1748 SCHWANDTNER, Johann Georg: *Scriptores rerum Hungaricarum veteres ac genuini*. I–II. Tomus. Vindobinae, 1746–1748. (Második kiadás: Tyrnaviae, 1765.)
- SYLVESTER 1541 SYLVESTER János: *Új Testamentum magyar nyelwen, mellyet az görög és diak nyelvből vyonnán fordíjtank, az magyar népnek kereszttyen hűtben valo ippűlisire*. Sárvár, 1541.
- TELEKI 1805 TELEKI Domokos: *Reise durch Ungern und einige angränzene Ländern*. Pest, 1805.
- WEBER 1904 *Historischer Geschlechtsbericht (Familienchronik) von Georg Buchholtz dem älteren, nebst einem Auszuge aus dem Tagebuche seines Sohnes Jakob Buchholtz*. Kiad. WEBER Rudolf. Budapest, 1904.

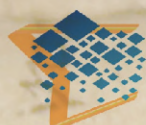
IRODALOM

- DOBSZAY 1982 DOBSZAY László: A magyar Graduál-irodalom első emléke. *Magyar Könyvszemle*, 114. (1998):1. 101–112.
- FAZEKAS–JUHÁSZ 2004 FAZEKAS Sándor – JUHÁSZ Levente: Ezerszínű kaméleon (A Sebes agynak késő sisak forrásai). *Irodalomtörténeti Közlemények*, 108. (2004):3. 267–291.
- FILEP 2004 FILEP Tamás Gusztáv: Az eperjesi teátrum. *Kortárs*, 48. (2004):6. 87.
- HENCZ 2012 HENCZ Enikő: Koller József és Dobai Székely Sámuel levelezése. In: *Klimó György püspök és kora, Egyház, művelődés, kultúra a 18. században*. Szerk. POHÁNKA Éva – SZILÁGYI Mariann. Pécs, 2012. (A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 9.) 171–184.
- ILLIK 2006 ILLIK Péter: Tudóslevelezés, történetírás és forráskutatás a 18. századi Magyarországon. In: *Summa: tanulmányok Szelestei N. László tiszteletére*. Szerk. MACZÁK Ibolya. Piliscsaba, 2006. (Pázmány Irodalmi Műhely, Tanulmányok 7.) 124–127.

- ILLIK-MACZÁK 2007 Debreceni értelmiségiek levelei Dobai Székely Sámuelhez. Szerk. ILLIK Péter – MACZÁK Ibolya. Piliscsaba, 2007. (Pázmány Irodalmi Műhely, Források 5.)
- KOMLOVSZKI-S. SÁRDI 2000 Rozsnyai Dávid, Koháry István, Petróczy Kata Szidónia és Kőszeghy Péter versei. Szerk. KOMLOVSZKI Tibor – S. SÁRDI Margit. Budapest, 2000. (Régi Magyar Költők Tára XVII. század 16.)
- KULCSÁR 2003 KULCSÁR Péter: Irodalom lelőhelyjegyzéke a kezdetektől 1700-ig. Budapest, 2003.
- M. HORVÁTH 2009 Dobai Székely Sámuel és Kaprinai István levelezése. Szerk. M. HORVÁTH Mária. Piliscsaba, 2009. (Pázmány Irodalmi Műhely, Források 6.)
- MACZÁK 2008 MACZÁK Ibolya: Adalékok Dobai Székely Sámuel forrásgyűjtő tevékenységéhez. *Magyar Könyvszemle*, 124. (2008):3. 319–324.
- POHÁNKA 2006 POHÁNKA Éva: Egy kalandos sorsú kódex nyomában. Magyi János formuláskönyve a Pécsi Püspöki Könyvtárban. In: *A 2001–2004 között megrendezett Előadások Pécs történetéből című konferenciák válogatott előadásai*. Szerk. PILKHOFFER Mónika – VONYÓ József. Pécs, 2006. (Tanulmányok Pécs történetéből 18.) 61–75.
- SOÓS 2000 Kollár Ádám Ferenc levelezése. Szerk. SOÓS István. Budapest, 2000. (Magyarországi tudósok levelezése IV.)
- STOLL 1963 STOLL Béla: A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1542–1840). Budapest, 1963.
- SZABÓ 2007 SZABÓ András – SZABÓ András Péter: Joachim és Israel Leibitzer történeti feljegyzései. In: *Studia Caroliensia*, 8. (2007):4. 77–86.
- SZELESTEI 1979 SZELESTEI N. László: A Collectio Kazzaiana. Budapest, 1979. (Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve, 1976–1977.) 417–443.
- SZELESTEI 1989 SZELESTEI N. László: Irodalom- és tudományszervező törekvések a 18. századi Magyarországon 1670–1750. Budapest, 1989. (Országos Széchényi Könyvtár kiadványai, Új sorozat 4.)
- SZELESTEI 2000 SZELESTEI N. László: Töredékek a pécsi Püspöki Könyvtár formuláriumának kötéséből. In: *A könyv- és könyvtárkultúra ezer éve Baranyában*. Szerk. BODA Miklós – Kalányos Katalin – Surján Miklós – Tüskés Tibor. Pécs, 2000. 117–124.
- SZELESTEI 2003 SZELESTEI N. László: Koller József és a historia litteraria. In: *A Koller József emlékkonferencia (2002. október 24–25.) válogatott előadásai*. Szerk. FONT Márta – VARGHA Dezső. Pécs, 2003. (Tanulmányok Pécs történetéből 13.) 77–87.
- SZELESTEI 2010 SZELESTEI N. László: Adatok Janus Pannonius 18. századi ismeretéhez. In: SZELESTEI N. László: *Eszmék és arcok a 18. századi Magyarországról*. Budapest, 2010. 51–60.

A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 13.

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont

